

แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

Guidelines for career skills development of students in junior high school.

ไพรัตน์ กลิ่นทับ¹, วรภฤต เกื่อนช้าง², พระมหาอุดร อุตตโร (มากดี)³
Pairat Klintub¹, Worrakrit Thuenchang², Phramaha Udorn Uttaro (Makdee)³,

บทคัดย่อ

การจัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รู้จักตนเอง ค้นพบตนเอง สามารถตัดสินใจวางแผนศึกษาต่อเพื่อเข้าสู่อาชีพ หรือออกไปประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต โดยผ่านการสำรวจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง เรียนรู้ความแตกต่างของอาชีพ และค้นหาความต้องการของตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกอาชีพที่เหมาะสม นักเรียนได้รับประสบการณ์ฝึกทักษะ และเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นของอาชีพต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สามารถวางแผนการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพ หรือเรียนควบคู่ทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ (ระบบทวิศึกษา) และเชื่อมโยงการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างมีเป้าหมายหรือกรณีที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อก็สามารถนำทักษะอาชีพที่ตกผลึกในตัวนักเรียนไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้ต่อไป

คำสำคัญ : แนวทาง, การพัฒนาทักษะอาชีพ, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.

Abstract

The management of the curriculum and teaching and learning activities gave the opportunities for the students in knowing themselves, discovering themselves, deciding to plan the further study, or working through searching their skills, attentions, abilities, learning the difference of occupations, and finding their demand for the guidelines in selecting the occupation suitable. The students had the experiences in their skill practice, prepared the attributes, planned the study for senior high school in academic courses and vocational courses, and connected the study for higher education or applied their skills for their occupations.

Keywords: guidelines, career skills development, students in junior high school

¹ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตร , E-mail. aom9531@gmail.com

² รองศาสตราจารย์และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร, ³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุภนิพนธ์

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรมในอีก ๒๐ ปี ข้างหน้า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัย ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้า ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่ง “คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดีรอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มีธรรมาภิบาล โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ ๓ และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สูการเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรมผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง”³

การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์ ปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย มีความรอบรู้ทางการเงิน มีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รวมถึงการพัฒนาและปรับทัศนคติให้คนทุกช่วงวัยที่เคยกระทำผิดได้กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ⁴ การปลูกฝังความเป็นคนดี มีวินัย พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ของช่วงวัยเรียน/วัยรุ่น โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาหรืออาชญากรรมต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความยืดหยุ่นทางความคิด รวมถึงทักษะด้านภาษา ศิลปะ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจ รวมถึงการวางพื้นฐานการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชีวิตและวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยและนำไปปฏิบัติได้ ตลอดจนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ มีทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม⁵

พระบรมราชโองบายด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ในหลวงรัชกาลที่ 10 ในการสร้างพื้นฐานให้แก่นักเรียนด้านการมีงานทำ มีอาชีพ⁶ ประกอบกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘ และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ข้อ ๕. เสริมสร้าง

³ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, ๒๕61), หน้า 30.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁵ อ้างแล้ว, หน้า 32.

⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, *กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561), หน้า 8.

ทักษะอาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียน ๕.๑ พัฒนานักธุรกิจน้อยมีคุณธรรม นำสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ๕.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนทำงานหารายได้ในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน ๕.๓ ส่งเสริมประสบการณ์อาชีพของนักเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๕.๔ พัฒนาต่อยอดห้องแล็บสอนอาชีพ ในโรงเรียนต้นแบบสหกรณ์โรงเรียน ๕.๕ ส่งเสริมการศึกษาร่วมหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ทวิศึกษา) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย⁷ ฉะนั้น การจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น มีใช้มุ่งที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงคุณภาพในมิติการศึกษาเพื่อการมีงานทำ โดยการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนให้สามารถนำความรู้ความสามารถในอาชีพที่โรงเรียนได้จัดประสบการณ์ให้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

เพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสและเรียนรู้อาชีพจากสถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนและตัดสินใจเลือกเส้นทางการศึกษาการประกอบอาชีพ ในอนาคตได้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของนักเรียน ส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน ผู้เขียนจึงกำหนดแนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น เพื่อเตรียมคนให้มีทักษะและศักยภาพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานให้สามารถก้าวสู่โลกแห่งการศึกษาต่อและมีงานทำอย่างมีคุณภาพ การจัดเสริมทักษะอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานสามารถดำเนินการได้โดยร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานสถานประกอบการ สังคม ชุมชน หรือสถาบันทางการศึกษาด้านอาชีพร่วมกันพิจารณานำอาชีพมาจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งจะให้นักเรียนได้เรียนรู้อาชีพอย่างหลากหลาย รวมถึงการให้นักเรียนได้สร้างเสริมประสบการณ์อาชีพและการถอดประสบการณ์อาชีพ ได้ค้นพบความสนใจ และความถนัดของตนเองเห็นเส้นทางชีวิตเพื่อวางแผนศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ หรือเรียนควบคู่ ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ (ระบบทวิศึกษา) และเชื่อมโยงการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างมีเป้าหมายหรือกรณีที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อก็สามารถพัฒนาทักษะอาชีพที่ตกผลึกในตัวนักเรียนไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้ต่อไปในอนาคต⁸

การพัฒนาทักษะอาชีพ

๑. ความหมายของทักษะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของทักษะ หมายถึง ความชำนาญ⁹ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ให้ความหมายของทักษะ หมายถึง ความชัดเจน และความชำนาญชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว¹⁰

⁷ นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘ และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.kroobannok.com/91393> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].

⁸ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561), หน้า 8.

⁹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, กรุงเทพมหานคร: แพรคติกัล ดีไซน์ สตูดิโอ, 2556).

¹⁰ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, หนังสือเรียนสาระการประกอบอาชีพ รายวิชา ทักษะการประกอบอาชีพ (อช11002) ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2554), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554), หน้า 19.

พีระ พนาสุภณ ได้กล่าวถึงความหมายทักษะ คือ ความสามารถในการปฏิบัติได้ในระดับที่ทำได้อย่างคล่องแคล่วหรือชำนาญ อันเกิดจากการทำหรือปฏิบัติบ่อย ๆ¹¹

จินดารัตน์ โพธิ์นอก ได้กล่าวถึงความหมายทักษะ หมายถึง ความชำนาญ หรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคมที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนหรือการกระทำบ่อย ๆ¹²

นวลละออง อุทามนตรี ได้กล่าวถึงความหมายทักษะ หมายถึง ความคล่องแคล่ว ความชำนาญในการปฏิบัติงาน และได้ผลงานเป็นอย่างดี¹³

สหพัฒน์ ทิพยมาศ ได้สรุปความหมาย ทักษะ หมายถึง ความชัดเจนหรือความสามารถของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะทางด้านร่างกาย สติปัญญาและสังคม เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ การฝึกฝน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสอนและการจัดการ ตัวอย่างการใช้ทักษะ เช่น ครูมีทักษะการใช้คำถาม การนำเข้าสู่บทเรียน การใช้สื่อการสอน นักเรียนมีทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณ หรือทักษะทางสังคม¹⁴

สรุปได้ว่า ทักษะ หมายถึง ความชำนาญในการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดจากการฝึกฝนหรือการกระทำหรือการปฏิบัติบ่อย ๆ

๒. ความหมายของอาชีพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายอาชีพ หมายถึง การเลี้ยงชีวิตการทำงานมาหากิน การทำงานเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ¹⁵

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ให้ความหมายอาชีพ หมายถึง หน้าที่การงานที่พึงประสงค์ต่อสังคม และสร้างผลตอบแทนที่เป็นรายได้ ตรงตามความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต¹⁶

กัญญภัทร จำปาทอง ได้กล่าวถึงความหมายอาชีพ หมายถึง การทำงานอย่างเป็นประจำเพื่อมีรายได้มาเลี้ยงตนเอง¹⁷

สรุปได้ว่าอาชีพ หมายถึง การทำงานที่พึงประสงค์ต่อสังคมเป็นประจำ สร้างผลตอบแทนเป็นรายได้เพื่อมาเลี้ยงชีพตนเอง

๓. ความหมายของทักษะอาชีพ

¹¹ พีระ พนาสุภณ, เข้าใจใช้เป็นทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.peerapanasupon.com/?p=874> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].

¹² จินดารัตน์ โพธิ์นอก, ทักษะ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/?knowledges=ทักษะ-19-มีนาคม-2557> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].

¹³ นวลละออง อุทามนตรี, “การพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี”, วารสาร ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2558): 31.

¹⁴ สหพัฒน์ ทิพยมาศ, “รายงานการประเมินโครงการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนโดยใช้กลยุทธ์ “พลังประชารัฐ”, รายงานการวิจัย, (สงขลา: โรงเรียนตะเคียนวิทยาคม, 2561).

¹⁵ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, กรุงเทพมหานคร: แพรศทิเคิล ดีไซน์ สตูดิโอ, 2556).

¹⁶ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, หนังสือเรียนสาระการประกอบอาชีพ รายวิชา ทักษะการประกอบอาชีพ (อช11002) ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2554), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554). หน้า 19.

¹⁷ กัญญภัทร จำปาทอง, “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนเรื่องทักษะอาชีพผ่านสื่อ โทรทัศน์ในศตวรรษที่ 21”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจศึกษาศาวิชาชีวศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2562), หน้า 32.

สายเพ็ญ บุญทองแก้ว ได้กล่าวถึงความหมายทักษะอาชีพ คือ ทักษะการทำงานและก่อให้เกิดรายได้¹⁸

ชนิดดา เทียนฤกษ์ ได้กล่าวถึงความหมายทักษะอาชีพไว้ว่าเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะแสวงหาความรู้ ทักษะการจัดการ¹⁹

สรุปได้ว่า ทักษะอาชีพ หมายถึง ความชำนาญในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดจากการปฏิบัติบ่อย ๆ เป็นงานที่พึงประสงค์ต่อสังคมและก่อให้เกิดรายได้เพื่อมาเลี้ยงชีพตนเอง

4. ส่วนประกอบของทักษะอาชีพ

พชรรัตน์ มีลวด ได้กล่าวถึงทักษะอาชีพ ประกอบด้วย 5 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการทำงาน ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการจัดการ²⁰

กัญญาณัฐ ปูนา ได้กล่าวถึงทักษะอาชีพ ประกอบด้วย ๖ ทักษะ ได้แก่ ทักษะด้านความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ทักษะด้านการริเริ่มและการกำกับดูแลตนเองได้ ทักษะด้านสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม ทักษะด้านการมีผลงานและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ และทักษะด้านภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ²¹

๕. ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ

๕.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของ Ginzberg's Theory²²

ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของกินซ์เบิร์กหรือ Ginzberg's Theory สามารถนำมาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการจัดกิจกรรมแนะแนวอาชีพสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย ซึ่งกินซ์เบิร์ก แบ่งพัฒนาการทางอาชีพออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงวัยเด็กตอนต้น (อายุก่อน 11 ปี) เป็นวัยที่อยู่ในช่วงที่เรียกว่า ระยะคิดฝันหรือจินตนาการ (Fantasy Period) เด็กจะมีความสนใจหรือคิดฝันถึงอาชีพที่ตนอยากเป็นในอนาคตโดยยังไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลและสภาพความเป็นจริงของตน แต่จะเลือกตามความคิดจินตนาการและการได้รับอิทธิพลจากการพบเห็นกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพที่อยู่รอบ ๆ ตัวของพวกเขา

¹⁸ สายเพ็ญ บุญทองแก้ว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2563), หน้า 24.

¹⁹ ชนิดดา เทียนฤกษ์, “การพัฒนาโมเดลการวัดทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในศตวรรษที่ 21”, *วารสารคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2558): 228.

²⁰ พชรรัตน์ มีลวด, “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนโรงเรียนบ้านป่าสักไถ่”, *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 20 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559): 65 - 74.

²¹ กัญญาณัฐ ปูนา, “ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพื้นที่พิเศษจังหวัดเชียงราย”, *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม 2564): 135-148.

²² Ginzberg Eli. (1966). *The Development of Human Resources*. New York : McGraw-Hill. . 1974. *Counseling for Career Development*. Boston : Houghton Mifflin. อ้างใน สายเพ็ญ บุญทองแก้ว, “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2563), หน้า 25.

ระยะที่ 2 ช่วงวัยเด็กตอนปลายและวัยรุ่น (อายุประมาณ 11 - 18 ปี) ซึ่งเป็นผู้เรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยที่อยู่ในช่วงที่เรียกว่าระยะทดลอง เลือกออาชีพ (Tentative Period) พัฒนาการทางอาชีพในช่วงวัยนี้จะเริ่มมีการเลือกอาชีพตาม มวล ประสพการณ์ของแต่ละคนที่ได้ประสบ ซึ่ง Ginzberg's และคณะได้แบ่งพัฒนาการที่มีการ เปลี่ยนแปลง ออกเป็น 4 ขั้นย่อย ซึ่งครูแนะแนวและบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นแนวทางใน การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอาชีพให้เหมาะสมกับวัย ดังนี้ ขั้นที่ 1 ช่วงวัยเด็กตอน ปลาย (อายุประมาณ 11-12 ปี) เป็นช่วงวัยของผู้เรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายจะมีพัฒนาการ ทางอาชีพที่เรียกว่า ขั้นความสนใจ (Interest Stage) เด็กจะเริ่มมีความสนใจต่ออาชีพ ต่าง ๆ ที่ตนได้ประสบและเริ่มเรียนรู้ว่าตนเองชอบหรือไม่ชอบอาชีพอะไร ขั้นที่ 2 ช่วงวัยรุ่นตอนต้น (อายุ ประมาณ 13 - 14 ปี) เป็นช่วงวัยของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีพัฒนาการทางอาชีพที่ เรียกว่า ขั้นความสามารถ (Capacity Stage) ในขั้นนี้ผู้เรียนที่เป็นวัยรุ่นตอนต้นจะเริ่มตระหนักถึง ความสามารถของตนเองว่าความสามารถที่ตนเองมีอยู่นั้นเพียงพอต่อการก้าวสู่ความสำเร็จในการ ประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้หรือไม่ นั่นคือนอกจากผู้เรียนจะรู้จักตนเองเกี่ยวกับความชอบความสนใจแล้ว ผู้เรียนจะเริ่มหันมาสำรวจตนเองว่ามีความสามารถในการเข้าสู่อาชีพ ที่ตนเองชอบหรือ สนใจนั้นหรือไม่ ขั้นที่ 3 ช่วงวัยรุ่นตอนกลาง (อายุประมาณ 15 - 16 ปี) เป็นช่วงวัยของผู้เรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีพัฒนาการทางอาชีพที่เรียกว่า ขั้นค่านิยม (Values Stage) ผู้เรียนวัยรุ่นที่ มีพัฒนาการสมวัยจะเริ่มพิจารณาถึงค่านิยมและจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมในชีวิตของตนเอง รวมทั้งคำนึงถึงวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพว่าอาชีพใดจะเติมเต็มความต้องการและสอดคล้องกับ ค่านิยมของตน ซึ่งผู้เรียนที่มีพัฒนาการด้านอาชีพที่สมวัยในขั้นค่านิยม คือ ผู้ที่สามารถบอกได้ว่า ตนเองมีค่านิยมในอาชีพอย่างไร อาชีพใดจะสามารถเติมเต็มค่านิยมที่ตนเองมีอยู่นั้น และค่านิยมใน อาชีพนั้นมีคุณค่าต่อสังคมและการพัฒนาตนเองอย่างไร ขั้นที่ 4 ช่วงวัยรุ่นตอนปลาย (อายุประมาณ 17 - 18 ปี) เป็นช่วงวัยของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีพัฒนาการทางอาชีพที่เรียกว่า ขั้น การเปลี่ยนแปลง (Transition Stage) ซึ่งผู้เรียนที่มีพัฒนาการด้านอาชีพที่ สมวัยในขั้นการ เปลี่ยนแปลง คือ ผู้ที่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพ และได้เริ่มทดลองลงมือปฏิบัติจริงในอาชีพ รวมทั้ง สามารถรับมือต่อผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นจากการทดลองทำอาชีพนั้น ๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนเริ่มมี ความรับผิดชอบต่อผลดีผลเสียที่เกิดจากการทดลองทำอาชีพนั้น ๆ ของตนด้วย

ระยะที่ 3 ช่วงวัยรุ่นตอนปลายจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุระหว่าง 19 - 21 ปี) ซึ่ง เป็นนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือผู้ที่เริ่มเข้าสู่งานอาชีพ เป็นวัยที่อยู่ในช่วงที่เรียกว่าระยะพิจารณา เลือกตามความเป็นจริง (Realistic Period) บุคคลจะเริ่มมีความชัดเจนและสามารถระบุอาชีพที่ตน สนใจได้อย่างเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ในระยะนี้มีขั้นตอนย่อย 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ (Exploration Stage) หลังจากสำรวจข้อมูลอาชีพที่เป็นตัวเลือกหลาย ๆ อาชีพแล้วบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอน ปลายจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะจำกัดทางเลือกอาชีพให้แคบลงขึ้นอยู่กับความสนใจในอาชีพ รวมทั้ง ทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล ขั้นที่ 2 ขั้นตกผลึก (Crystallization Stage) เป็นพัฒนาการ ที่วัยรุ่นตอนปลายจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะมีความชัดเจนในอาชีพและมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าสู่สาขา อาชีพ ที่เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น และขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาลักษณะเฉพาะของอาชีพ (Specification Stage) บุคคลจะแสวงหาประสบการณ์ด้านการทำงานหรือหลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องใช้ในการประกอบ อาชีพ ทั้งนี้เพื่อการเข้าสู่อาชีพอย่างประสบผลสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายในอาชีพที่เขาได้เลือกไว้

กล่าวโดยสรุปพัฒนาการด้านอาชีพตามแนวคิดของกินซ์เบิร์ก แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ตั้งแต่ช่วงวัยเด็กตอนต้นที่อยู่ในช่วงวัยของความคิดจินตนาการ จนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ที่เป็นวัย พิจารณาเลือกตามความเป็นจริง พัฒนาการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป ตามลำดับ ขั้นตอนอย่างสอดคล้องกับวัยของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ มัธยมศึกษา นอกจากผู้เรียนจะมีพัฒนาการด้านอาชีพที่จะทำความรู้จักตนเองเกี่ยวกับความชอบ

ความสนใจในอาชีพแล้ว ผู้เรียนจะเริ่มหันมาสำรวจตนเองเกี่ยวกับความรู้ความสามารถในการเข้าสู่อาชีพที่ตนเองสนใจด้วยในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอาชีพให้เหมาะสมกับวัย

5.2 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการเสริมทักษะอาชีพในสถานศึกษาจำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยคำนึงถึงพัฒนาการและความพร้อมของแต่ละช่วงวัยของนักเรียน²³ ดังนี้

ระดับปฐมวัย : เตรียมความพร้อมให้เด็กได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีความสุข และเหมาะสมตามวัยส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีวินัย ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ประหยัด พอเพียง รวมถึงมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง บุคคลและสภาพแวดล้อม รวมทั้งอาชีพของคนในชุมชน สร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อกระตุ้นความรู้สึกรักนึกคิดที่มีต่อตนเองของเด็กเกี่ยวกับอาชีพผ่านประสบการณ์ตามช่วงวัยของนักเรียน เช่น การเล่นเกมบทบาทสมมติในอาชีพตามแบบบุคคลในครอบครัวหรือในโรงเรียน เป็นต้น

ระดับประถมศึกษา : เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมแนะแนวให้นักเรียนรู้จักอาชีพ และเห็นความสำคัญของอาชีพ (Career Awareness) ทั้งอาชีพของครอบครัว อาชีพในชุมชน อาชีพในท้องถิ่น อาชีพภายในประเทศและอาชีพนานาชาติ รวมทั้งการแนะนำอาชีพหรือปฐมนิเทศอาชีพ (Career Orientation) ให้นักเรียนมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงาน รู้จักใช้เครื่องมืออย่าง ๆ ในการทำงาน และสามารถทำงานด้วยกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนได้ สร้างเสริมลักษณะนิสัยในการทำงานที่พึงประสงค์ทำงาน ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ ขยัน อดทนซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม รวมถึงใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างประหยัดคุ้มค่า และถูกวิธีเพื่อเป็นพื้นฐานสู่การเรียนรู้อาชีพ และการฝึกทักษะอาชีพในระดับที่สูงขึ้น

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น : การจัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนรู้จักตนเอง ค้นพบตนเอง สามารถตัดสินใจวางแผนศึกษาต่อเพื่อเข้าสู่อาชีพ หรือออกไปประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต โดยผ่านการสำรวจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง (Career Exploration) เรียนรู้ความแตกต่างของอาชีพ และค้นหาความต้องการของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกอาชีพ ที่เหมาะสม นักเรียนได้รับประสบการณ์ฝึกทักษะ และเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นของอาชีพต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สามารถวางแผนการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพ หรือเรียนควบคู่ทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ (ระบบทวิศึกษา) และเชื่อมโยงการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างมีเป้าหมายหรือกรณีที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อก็สามารถนำทักษะอาชีพที่ตกผลึกในตัวนักเรียนไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้ต่อไป

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย : เตรียมนักเรียนเข้าสู่การประกอบอาชีพ (Career Preparation) ศึกษาต่อในสาขาอาชีพที่ตนถนัด สถานศึกษาควรจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อวางพื้นฐานความรู้และทักษะทางอาชีพเฉพาะทางมากขึ้น โดยอาจจัดเป็นแผนการเรียนที่มีจุดเน้นและเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความต้องการของตน มีโอกาสได้รับประสบการณ์และฝึกทักษะทางอาชีพรวมถึงการปรับตัวเข้ากับอาชีพ (Career Assimilation) โดยทดลองฝึกปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง

การพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

²³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561), หน้า 23.

การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นการให้องค์ความรู้ การฝึกทักษะ เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวนักเรียนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน และทักษะจำเป็นสำหรับอาชีพเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งด้านการทำงาน และการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้²⁴

๑. สสำรวจและวิเคราะห์งานอาชีพที่นักเรียนสนใจ

เป้าหมายการจัดกิจกรรม

นักเรียนสำรวจ วิเคราะห์โลกของอาชีพ และค้นพบความสนใจความถนัดและเลือกเส้นทางอาชีพของตนเอง

แนวทางการจัดกิจกรรม

- นักเรียนได้สำรวจงานอาชีพที่นักเรียนสนใจ
- ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ เปรียบเทียบความสอดคล้องกับตลาดงาน ชุมชน และท้องถิ่น
- นักเรียนใช้เครื่องมือประเมิน บุคลิกภาพ ความสนใจ และความถนัดของนักเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รวบรวมเครื่องมือแบบวัดแววต่างๆ ไว้ในเว็บไซต์ www.obeccareer.com

2. ประสานความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมกำหนดความรู้ ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะที่จำเป็น

เป้าหมายการจัดกิจกรรม

สถานศึกษามีการประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องกำหนดความรู้ ทักษะอาชีพ คุณลักษณะและขอบข่ายอาชีพทักษะการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ โดยจัดทำรูปแบบการเรียนรู้ บูรณาการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามความถนัดและความสนใจ

แนวทางการจัดกิจกรรม

- ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ประชุมวิเคราะห์ จัดทำแผนกลยุทธ์ และหลักสูตรสถานศึกษาในการจัดกิจกรรม เสริมทักษะอาชีพร่วมกัน
- สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพ กำหนดเนื้อหาสาระภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกทักษะ การสร้างคุณลักษณะที่จำเป็น สอดคล้องกับอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา
- นักเรียนได้ค้นหา ความถนัด ความต้องการ ค้นพบตัวตน วางแผนเส้นทางการศึกษาต่อ และการมีงานทำ
- ครูนำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพลงสู่ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน

๓. นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา

เป้าหมายการจัดกิจกรรม

สถานศึกษากำหนดหลักสูตรสถานศึกษาในการเสริมทักษะ และสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น รายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงานให้นักเรียนพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพ

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561), หน้า 9-10.

แนวทางการจัดกิจกรรม

- ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ประชุมวิเคราะห์ จัดทำแผนกลยุทธ์ และหลักสูตรสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรม เสริมทักษะอาชีพร่วมกัน

- สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพ กำหนดเนื้อหาสาระภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกทักษะ การสร้างคุณลักษณะที่จำเป็น สอดคล้องกับอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของ หลักสูตรสถานศึกษา

- นักเรียนได้ค้นหา ความถนัด ความต้องการ ค้นพบตัวตน วางแผนเส้นทางการศึกษาต่อ และการมีงานทำ

- ครูนำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพลงสู่ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน

4. กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล

เป้าหมายการจัดกิจกรรม

มีการวัดและประเมินผลการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียน

แนวทางการจัดกิจกรรม

- สถานศึกษา และผู้ประกอบการ มีการร่วมกันกำหนดแนวทางการวัด และประเมินผล ในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพของนักเรียน

- สถานศึกษาจัดทำแนวทาง/เครื่องมือวัดผลด้านความรู้ ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ตามสภาพจริง

- ผู้บริหารสถานศึกษาทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องในการวัด และประเมินผล รวมทั้งรับรองการเรียนอาชีพ

การขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

การจัดการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกฝนงานอาชีพต่าง ๆ ในสถานศึกษาให้ได้รับโอกาส ในการปฏิบัติงานอาชีพที่สนใจในสถานประกอบการต่าง ๆ ในชุมชนของตนเอง หรือชุมชนใกล้ โรงเรียน จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะในการทำงาน และเจตคติที่ดีอันจะนำไปสู่การตัดสินใจ เลือกรับประกอบอาชีพในอนาคตเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา ทักษะอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาให้เกิดความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จึง จำเป็นต้องมีการทำงานประสานความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และสถานฝึกงาน หรือ สถานประกอบการ การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการขับเคลื่อนทั้งในบทบาทของโรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับนักเรียน บทบาทของผู้ปกครองในฐานะลูกค้าผู้ใช้บริการด้านการศึกษาอาชีพของโรงเรียนที่มีให้แก่บุตรหลาน ของตน และบทบาทของสถานประกอบการในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้โอกาสแก่ โรงเรียน ผู้ปกครอง ได้นำนักเรียนเข้าฝึกฝนเรียนรู้ประสบการณ์ตรงด้านการทำอาชีพที่ต้องการ เพื่อให้สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับไปประกอบอาชีพของตนเองได้ ซึ่งกระบวนการในการ ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนดังกล่าวมา ได้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้²⁵

1. การเตรียมการ ในการเตรียมการของโรงเรียน ผู้ปกครอง และสถานประกอบการ เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียน มีขั้นตอนดังนี้

1.1 วิเคราะห์ศักยภาพความพร้อม

²⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, การพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561), หน้า 6-9.

ในบทบาทของโรงเรียน วิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมทางด้านทรัพยากรในโรงเรียน ได้แก่ ความพร้อมในด้านครู บุคลากรผู้ให้ความรู้ ความพร้อมในด้านงบประมาณ ความพร้อมในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ ซึ่งรวมถึงสถานประกอบการในชุมชน ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียน ในบทบาทของผู้ปกครอง ต้องมีการวิเคราะห์ความพร้อมด้านศักยภาพของนักเรียนที่เป็นบุตรหลานของตนว่าสามารถที่จะเรียนรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพอะไรได้ มีความเหมาะสม เป็นไปได้ประกอบกับความถนัด ความสนใจของนักเรียน ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ร่วมกันกับโรงเรียน หรือครูและผู้ปกครอง นักเรียน เพื่อการตัดสินใจเลือกอาชีพในบทบาทของสถานประกอบการ ที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือในเรื่องการฝึกประสบการณ์ทางการปฏิบัติงานอาชีพที่นักเรียนเลือก ก็จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ถึงความพร้อมในด้านสถานที่ให้นักเรียนเข้าฝึกอาชีพ ความพร้อมในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ ความพร้อมในด้านบุคลากรในการเป็นพี่เลี้ยงสอนงานในระหว่างฝึกอาชีพของนักเรียน ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน ตลอดจนความพร้อมในด้านการประสานความร่วมมือกับทางโรงเรียน และผู้ปกครองด้วย เป็นต้น

1.2 การสร้างความเข้าใจ

การสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและสถานประกอบการ ในการเห็นความสำคัญจำเป็นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพให้กับนักเรียนให้สามารถทำอาชีพทำงาน พึ่งพาตนเองได้ไม่เป็นภาระแก่สังคม ชุมชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจในกระบวนการให้ความร่วมมือพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนร่วมกัน

1.3 ศึกษาแนวทางความร่วมมือ

โรงเรียน ผู้ปกครอง สถานประกอบการ ร่วมกันศึกษาแนวทางในการให้ความร่วมมือระหว่างกันในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนบนแนวทางที่มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ เช่น การให้ความร่วมมือด้านวิทยากรให้ความรู้ การให้ความร่วมมือด้านวัสดุอุปกรณ์ ในการฝึกฝนอาชีพ การให้ความร่วมมือในด้านการสนับสนุนงบประมาณการให้ความร่วมมืออาคารสถานที่ให้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์อาชีพ หรือการทำงาน เป็นต้น

1.4 ร่วมวางแผนดำเนินการ

เนื่องจากการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน ต้องอาศัยความร่วมมือกันโรงเรียน ผู้ปกครอง และสถานประกอบการ ดังนั้น ทั้ง 3 ฝ่ายที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องร่วมกันในการวางแผนดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การดำเนินการ ในขั้นการดำเนินการ ได้กำหนดบทบาทของโรงเรียน ผู้ปกครอง และสถานประกอบการในการให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน ดังนี้

2.1 โรงเรียน

2.1.1 ประสานงานขอความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียน สถานประกอบการ ในชุมชนในการดำเนินการเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ หรือส่งเสริมการทำงานของนักเรียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้

2.1.2 พัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน การออกแบบสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดและประเมินผลที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะอาชีพหรือประสบการณ์ในการทำงานของนักเรียน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน

2.1.3 ออกแบบการเรียนการสอน ให้มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนที่มีข้อจำกัดทางด้านสติปัญญาในระดับที่แตกต่างกัน และเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะในงานอาชีพที่ตนเองเลือก หรือถนัดได้บรรลุตาม

เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เช่น การสอนในสถานการณ์จริงในห้องปฏิบัติการอาชีพในโรงเรียน การฝึกอาชีพ หรือการทำงานในสถานประกอบการใกล้โรงเรียนหรือชุมชนของนักเรียน เป็นต้น

2.1.4 จัดการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะในการทำอาชีพหรือการทำงาน ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความพร้อมความเหมาะสมในบริบทของโรงเรียน เช่น การเรียนรู้จากครูอาชีพ การเรียนรู้จากวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือการเรียนรู้อาชีพจากสถานประกอบการ จากสถาบันการสอนอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ผู้ปกครอง

ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนและสถานประกอบการในกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน เช่น การร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในระหว่างการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ การร่วมแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับอาชีพที่เลือก การให้ความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมของนักเรียนในการเรียนรู้ทักษะอาชีพที่เลือก เป็นต้น

2.3 สถานประกอบการ

ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนและผู้ปกครองในกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน ในระหว่างที่นักเรียนฝึกทักษะอาชีพอยู่ในสถานประกอบการตลอดจนการให้ความร่วมมือตามแนวทางของโรงเรียนและผู้ปกครอง เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดทักษะความสามารถในอาชีพหรือการทำงานจากสถานการณ์จริง บรรลุตามเป้าหมายของทางโรงเรียนและผู้ปกครองคาดหวัง การฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะเหมาะสมกับอาชีพที่ทำ การรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ การรู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน อันเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการทำอาชีพหรือการทำงานเช่นกัน

3. การประเมินผล การประเมินผลนักเรียนที่ในขณะที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาทักษะอาชีพหรือทักษะในการทำงานทั้งในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอนโดยการฝึกประสบการณ์ในงานอาชีพที่เลือกโดยสถานประกอบการ โรงเรียน ผู้ปกครอง สถานประกอบการต่างก็มีบทบาทในการประเมินผลนักเรียนที่ต่างกันออกไปตามความเกี่ยวข้องของแต่ละฝ่าย ดังนี้

3.1 โรงเรียน

3.1.1 ประเมินผลการใช้หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพของนักเรียนในแต่ละอาชีพในทุกภาคเรียน หรือทุกปีการศึกษา เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนอยู่เสมอ

3.1.2 ประเมินพฤติกรรม และทักษะอาชีพของนักเรียน ทั้งการประเมินก่อนเรียนประเมินระหว่างเรียน และประเมินหลังเรียน โดยยึดหลักการประเมินตามสภาพจริงของนักเรียนเป็นสำคัญ

3.2 ผู้ปกครอง

ประเมินพฤติกรรมและทักษะอาชีพของนักเรียน ว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่กำหนดเป้าหมายร่วมกันกับโรงเรียนและสถานประกอบการหรือไม่ และสะท้อนผลการประเมินให้กับโรงเรียนเพื่อทราบถึงสภาพการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนว่าบรรลุตามความคาดหวังมากน้อยเพียงใด

3.3 สถานประกอบการ

สถานประกอบการที่เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์ด้านอาชีพและการทำงานให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จึงมีบทบาทในการประเมินพฤติกรรมและทักษะอาชีพของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพหรือฝึกการทำงาน อยู่ตลอดเวลาว่าเป็นไปตามความคาดหวังของโรงเรียนและผู้ปกครองหรือไม่ และนำสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน เข้าสู่กระบวนการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงร่วมกับโรงเรียนและผู้ปกครองต่อไป

นอกจากการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ยังมีทักษะหรือความชำนาญที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับความชำนาญในงานด้านใดด้านหนึ่งโดยตรง แต่เป็นตัวผลักดันให้การทำงานประสบความสำเร็จและก้าวหน้า ที่เรียกกันว่าทักษะจำเป็นสำหรับอาชีพ (soft skills) ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยส่งเสริมให้การทำงาน ช่วยสนับสนุนเกี่ยวกับการทำงาน ทำให้คนนั้นๆ มีลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่ามีความสอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่นักเรียนจะต้องมีติดตัวก่อนจบการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน ประกอบด้วย²⁶

๑. ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical thinking & Problem solving)

๒. ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation)

๓. ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding)

๔. ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership)

๕. ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information & Media literacy)

๖. ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing & ICT literacy)

๗. ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career & Learning skills)

ทั้งนี้ ทักษะจำเป็นสำหรับอาชีพ (soft skills) ที่นับได้ว่าจะมีความสำคัญในการประกอบอาชีพทุกอาชีพ คือ ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงานเป็นอย่างดีมีจิตสำนึกบนพื้นฐานของความถูกต้อง นักเรียนต้องได้รับการสร้างเสริมในเรื่องของความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความขยันและอดทน ความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูกฝัง ให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะนิสัยที่ดี ที่ควรประพฤติปฏิบัติในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จการเตรียมคุณภาพและความพร้อมของนักเรียนเพื่อเข้าสู่โลกของงานและการมีงานทำ นับเป็นภารกิจสำคัญของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการส่งเสริมให้นักเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจและสร้างเสริมเจตคติที่ดีต่ออาชีพตลอดจนช่วยนักเรียนวางแผนการศึกษาต่อเพื่อประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในสถานประกอบการและตลาดแรงงานในอนาคต ตลอดจนปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ตระหนักในคุณค่าของอาชีพว่าอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต รวมทั้งสถานการณ์การทำงานทั้งในและต่างประเทศ และทิศทางพัฒนาตนเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในวันข้างหน้า

แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ความร่วมมือระหว่าง	ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ	ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการ	ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผล
--------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------

²⁶ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2560), หน้า ๘.

โรงเรียน	1. วิเคราะห์ ศักยภาพความพร้อม 2. สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและสถานประกอบการ 3. ศึกษาแนวทางการความร่วมมือ 4. ร่วมวางแผนดำเนินการ	1. ประสานให้ความร่วมมือ 2. พัฒนาบุคลากร 3. ออกแบบการเรียนการสอน 4. จัดการเรียนการสอน	1. ประเมินผลใช้การใช้หลักสูตร 2. ประเมินพฤติกรรมและทักษะอาชีพของนักเรียน
ผู้ปกครอง	1. วิเคราะห์ ศักยภาพตนเอง 2. สร้างความเข้าใจกับโรงเรียนและสถานประกอบการ 3. ศึกษาแนวทางการความร่วมมือ 4. ร่วมวางแผนดำเนินการ	ให้ความร่วมมือกับกับโรงเรียนและสถานประกอบการในกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน	ประเมินพฤติกรรมและทักษะอาชีพของนักเรียนที่เป็นไปตามคาดหวัง
สถานประกอบการ	1. วิเคราะห์ ศักยภาพความพร้อม 2. สร้างความเข้าใจกับโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน 3. ศึกษาแนวทางการความร่วมมือ 4. ร่วมวางแผนดำเนินการ	ให้ความร่วมมือกับกับโรงเรียนและผู้ปกครองในกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน	การประเมินผล ประเมินพฤติกรรมและทักษะอาชีพของนักเรียนที่เป็นไปตามคาดหวังของโรงเรียนและผู้ปกครอง
นักเรียน			
๑. ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ๒. ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ๓. ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ๔. ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ๕. ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ๖. ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ๗. ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ ๘. ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม			

เอกสารอ้างอิง

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: แพรคติกเคิล ดีไซน์ สตูดิโอ, 2556.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ. **การพัฒนาทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, ๒๕61.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, 2560.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **หนังสือเรียนสาระการประกอบอาชีพ รายวิชา ทักษะการประกอบอาชีพ (อช11002) ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2554)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2554.
- กัญญาณัฐ ปูนา. “ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพื้นที่พิเศษจังหวัดเชียงราย”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม 2564): 135-148.
- กัญญาภัทร จำปาทอง. “แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนเรื่องทักษะอาชีพผ่านสื่อโทรทัศน์ในศตวรรษที่ 21”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจศึกษา ภาควิชาอาชีวศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2562.
- ชนัดดา เทียนฤกษ์. “การพัฒนาโมเดลการวัดทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในศตวรรษที่ 21”. **วารสารคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2558): 228.
- นวลละออง อทามนตรี. “การพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี”. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2558): 31.
- พรรัตน์ มีลอด. “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนโรงเรียนบ้านป่าสักโก้”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**. ปีที่ 9 ฉบับที่ 20 (พฤษภาคม-สิงหาคม2559): 65 - 74.
- สหพัฒน์ ทิพยมาศ. “รายงานการประเมินโครงการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนโดยใช้กลยุทธ์ “พลังประชารัฐ””. **รายงานวิจัย**. สงขลา: โรงเรียนตะเคียนวิทยาคม, 2561.
- สายเพ็ญ บุญทองแก้ว. “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2563.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. **ทักษะ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/?knowledges=ทักษะ-19-มีนาคม-2557> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].
- นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๖๘ และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.kroobannok.com/91393> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].
- พีระ พนาสุภณ. **เข้าใจใช้เป็นทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.peerapanasupon.com/?p=874> [๑8 กุมภาพันธ์ ๒๕๖7].